

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Π.Μ.Σ. «ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

**Μετανάστευση και αγορά εργασίας: Συγκριτική ανάλυση Ελλάδας,
Σουηδίας και Αυστρίας κατά τη περίοδο 1999-2021.**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Αντωνία Θ. Πέτσα

A.M. 5121M014

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή

Μπάγκαβος Χρήστος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Συμεωνάκη Μαρία, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Κουραχάνης Νίκος, Επίκουρος καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αντωνία Πέτσα, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμών του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Κατάλογος Πινάκων	4
Περίληψη	5
Abstract	6
Εισαγωγή	7
ΜΕΡΟΣ 1 ^ο : ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ COVID 19.....	9
1.1 Μετανάστευση	9
1.2 Η ελληνική οικονομία και μετανάστευση πριν και μετά την κρίση	11
1.3 Ένταξη Μεταναστών	14
1.4 Μετανάστευση και γήρανση ως προκλήσεις του 21ου αιώνα	15
2. Μετανάστευση και η νόσος του COVID 19	18
ΜΕΡΟΣ 2 ^ο : Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1999-2021.....	20
3.1 Μεθοδολογία και δεδομένα	20
4.1 Αυστρία 1999-2021	25
4.2 Ελλάδα 1999-2021	27
4.3 Σουηδία 1999-2021	29
Συμπεράσματα	32
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	34
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	35

Κατάλογος Πινάκων

1. ΠΙΝΑΚΑΣ 1	σελ. 22
2. ΠΙΝΑΚΑΣ 2	σελ. 22
3. ΠΙΝΑΚΑΣ 3	σελ. 22
4. ΠΙΝΑΚΑΣ 4	σελ. 23
5. ΠΙΝΑΚΑΣ 5	σελ. 24
6. ΠΙΝΑΚΑΣ 6	σελ. 24
7. ΠΙΝΑΚΑΣ 7	σελ. 25
8. ΠΙΝΑΚΑΣ 8	σελ. 26
9. ΠΙΝΑΚΑΣ 9	σελ. 27
10. ΠΙΝΑΚΑΣ 10.....	σελ. 28
11. ΠΙΝΑΚΑΣ 11.....	σελ. 29
12. ΠΙΝΑΚΑΣ 12.....	σελ. 30

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη σχέση της μετανάστευσης και της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα, την Αυστρία και τη Σουηδία από το 1999 έως το 2021, ερευνώντας την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της υγειονομικής κρίσης. Θα αναλυθεί το γενικό θεωρητικό υπόβαθρο και τα αποτελέσματα των στατιστικών στοιχείων για τη σχέση των προαναφερθέντων χωρών αναλύοντας τις δημογραφικές μεταβολές που έχουν συμβεί. Πιο συγκεκριμένα, οι μεταβολές αυτές θα διερευνηθούν για την Ελλάδα και για άλλες ευρωπαϊκές χώρες, για να αναλυθούν οι διαφορετικές πολιτικές που έχουν ακολουθηθεί. Θα είναι ενδιαφέρον εκτός από την περίοδο της οικονομικής κρίσης, να διερευνηθούν και τα τελευταία δύο χρόνια της υγειονομικής κρίσης. Μεθοδολογικά, θα γίνουν αναλύσεις μέσα από τη βάση δεδομένων της Eurostat, όπου πραγματοποιήθηκαν ίδιοι υπολογισμοί για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων. Η μεταναστευτική πολιτική και η αγορά εργασίας έχουν μια αμφίδρομη σχέση, όπου αποσταθεροποιεί το εργατικό δυναμικό, μετατρέποντας την εργασία των μεταναστών σε έναν μοχλό ταχέων διαδικασιών διεύρυνσης των εργασιακών εξελίξεων. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση της σχέσης μεταξύ της μετανάστευσης και της αγοράς εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη τον πληθυσμό και τις δημογραφικές τάσεις.

Λέξεις- κλειδιά: μετανάστευση, αγορά εργασίας, εργατικό δυναμικό, ένταξη, συμμετοχή.

Abstract

The purpose of this essay examines the relationship between immigration and the labor force in Greece, Austria and Sweden from 1999 to 2021, researching the period of economic crisis and health crisis. In the general will be analyzed theoretical background and statistical results for the relationship of of the aforementioned countries by analyzing the demographic changes that have occurred. More specifically, these changes will be explored for Greece and others European countries, to analyze the different policies that have been followed. It will be interesting, apart from the period of the financial crisis, to investigate the last two years of the health crisis. Methodologically, internal analyzes will be carried out from the Eurostat database, where the same calculations will be carried out for drawing conclusions. Immigration policy and the labor force have one two-way relationship, where it destabilizes the workforce, transforming work of immigrants in a lever of rapid processes of widening labor developments. The purpose of this paper is to present the relationship between immigration and the labor market, taking into account population and demographic trends.

Keywords: immigration, labor market, workforce, integration, participation.

Εισαγωγή

Η Ελλάδα και ευρύτερα η ευρωπαϊκή ήπειρος αντιμετωπίζουν τη χειρότερη μεταναστευτική κρίση μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες καλούνται να ξεπεράσουν όλα τα εμπόδια και να καταβάλουν υπεράνθρωπες προσπάθειες, προκειμένου να καταφέρουν να απεγκλωβιστούν από τη φτώχεια και τις συγκρούσεις που μπορεί να βρίσκονται αντιμέτωποι. Η μεταναστευτική κρίση που ξέσπασε έντονα από το 2015 βρήκε τόσο την Ευρωπαϊκή ήπειρο όσο και την Ελλάδα να αποτελεί το σταυροδρόμι τριών ηπείρων ενώ η ίδια αντιμετώπιζε μια πολύ δύσκολη περίοδο οικονομικής κρίσης.

Η πολυπλοκότητα της μεταναστευτικής κρίσης οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι συνιστά φαινόμενο το οποίο επηρεάζει την οικονομία, την πολιτική, τον πολιτισμό και τη κοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και η Ελλάδα ήρθαν αντιμέτωπες με τη διαχείριση ροών λόγω της έλλειψης κατάλληλου συντονισμού. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο έντονο με την πανδημία του κορονοϊού από τις αρχές του 2020. Συνεπώς, όλη η υφήλιος έχει να αντιμετωπίσει και να ξεπεράσει μια σύνθετη τριπλή κρίση: οικονομική, μεταναστευτική και υγειονομική κρίση.

Στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστούν οι δύο πτυχές από τις τρεις που προαναφέρθηκαν. Η εργασία θα αναλύσει την μεταναστευτική κρίση και πως αυτή αλληλεπιδρά στην συμμετοχή του εργατικού δυναμικού σε έκτακτες περιόδους, όπως ήταν η περίοδος της υγειονομικής κρίσης του COVID 19. Για να γίνει και πιο απτό θα υπάρξει συγκριτική ανάλυση από το 1999 έως το 2009 και από εκεί έως το 2021. Πέρα από την ανάλυση του συνολικού εργατικού δυναμικού, θα γίνουν και κάποιες αναφορές σε ηλικιακές ομάδες και στα φύλα, πλην όμως δεν θα είναι εκτεταμένα γιατί δεν εστιάζεται εκεί.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας θα παρουσιαστούν διάφοροι όροι όπως είναι η μετανάστευση, η διαδικασία δηλαδή μετακίνησης των ατόμων είτε εντός συνόρων, είτε σε διεθνή σύνορα. Αφορά τη μετανάστευση προσφύγων, εκτοπισμένων προσώπων και οικονομικών μεταναστών. Άλλος ένας όρος που θα απασχολήσει είναι η νόσος του COVID 19, που προκλήθηκε από τον ιό SARS-CoV-2, τον Δεκέμβριο του 2019 από την Κίνα και εξαπλώθηκε σε όλον τον κόσμο. Προκαλεί σοβαρότατα προβλήματα υγείας και είχε ως αποτέλεσμα να χάνονται πάρα πολλοί άνθρωποι. Επομένως, υπήρξε μεγάλη πρόκληση τα τελευταία χρόνια να αντιμετωπιστεί ένα τόσο σύνθετο και επικίνδυνο πρόβλημα έκτακτης

ανάγκης με τις μεταναστευτικές ροές που υπήρχαν αλλά και την ένταξη τους στην αγορά εργασίας.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας θα γίνει η παρουσίαση της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στη βάση δεδομένων της Eurostat. Στη παρούσα ανάλυση επιχειρήθηκε ένας ποσοτικός διαχωρισμός της δημογραφικής συνιστώσας της συμμετοχής αναφορικά με την εξέλιξη του εργατικού δυναμικού, δίνοντας έμφαση στη μετανάστευση. Μελετήθηκαν η Ελλάδα, η Σουηδία και η Αυστρία στη διαδρομή τους από το 1999 έως το 2009 και έπειτα από το 2009 έως το 2021, για να διερευνηθεί πόσο επηρέασαν οι δημογραφικές μεταβολές τη συμμετοχή των μεταναστών στην αγορά εργασίας.

ΜΕΡΟΣ 1^ο : ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ COVID 19

1.1 Μετανάστευση

Η μετανάστευση γίνεται κατανοητή αν τη μελετήσουμε σε όλα της τα επίπεδα, όπως συμβαίνει με όλα τα φαινόμενα(Γκόλντιν, Κάμερον, Μπαλαράτζαν, 2013). Σε μικροεπίπεδο αφορά το άτομο και το οικογενειακό του περιβάλλον. Στο πρώτο επίπεδο αφορά την αμοιβή της εργασίας , αλλά και την επίτευξη ενός απώτερου σκοπού όπως η συσσώρευση χρημάτων για την αγορά κατοικίας. Όμως, πολλές φορές η μετανάστευση παρατηρείται να μην επιλέγεται από τα άτομα κάτω από συνθήκες που άλλοι άνθρωποι θα το επέλεγαν. Πέρα από την ατομοκεντρική προσέγγιση παρατηρείται και η οικογενειοκεντρική, η οποία αφορά την οικογένεια ως μια κοινωνική οντότητα κατά την οποία όταν μεταναστεύει ένα άτομο επηρεάζεται σε πρώτο βαθμό η οικογένειά του.

Στο μεσοεπίπεδο, αναλύονται τα δίκτυα που δημιουργούνται, διαμορφώνουν και επηρεάζουν τη διαδικασία της μετανάστευσης. Αποτελούνται από συστήματα με κανόνες και διακρίνονται σε θεσμικά και κοινωνικά. Τα θεσμικά αφορούν το πρώτο στάδιο της μετανάστευσης και αφορά την εγκατάσταση σε νέο τόπο και τις δραστηριότητες στη χώρα υποδοχής, ενώ τα κοινωνικά δίκτυα αφορούν το περιβάλλον του ατόμου από τη χώρα προέλευσης του. Τα τελευταία χρόνια έχει μεγάλη επίδραση στην ανάπτυξη και τη συντήρηση των δικτύων η τεχνολογική πρόοδος (Γκόλντιν, Κάμερον, Μπαλαράτζαν, 2013).

Σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τη μετανάστευση σε μακροεπίπεδο είναι το δημογραφικό προφίλ μιας χώρας, είτε σε περίπτωση που είναι χώρα υποδοχής και είναι οικονομικά ανεπτυγμένη είτε είναι χώρα προέλευσης οπότε συγκεντρώνεται μεγάλο μέρος του πληθυσμού της ηλικιακής ομάδας 18-35. Ένας ακόμα ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας σχετίζεται με τις οικονομικές συνθήκες μιας χώρας που διαμορφώνουν την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού. Ακόμα, σημαντικές είναι και οι πολιτικές συνθήκες που επικρατούν σε μια χώρα και δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για να μεταναστεύσουν και άλλοτε να λειτουργούν αποτρεπτικά ως επιλογή για χώρα προορισμού.

Οι πυλώνες της μετανάστευσης είναι το άτομο, η κοινωνία και η οικονομία. Η μετανάστευση δεν μπορεί να στηριχθεί και να αναλυθεί με μια μόνο θεωρία αλλά διαχρονικά είναι μια σύνθετη διαδικασία ανάμεσα σε αυτούς τους πυλώνες που βοηθά να την αναγάγουμε σε οικονομική, κοινωνική και προσφυγική έτσι ώστε να μελετηθεί ενδελεχώς (Γκόλντιν, Κάμερον, Μπαλαράτζαν, 2013). Ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ελεύθερη η μετακίνηση του πληθυσμού και δεν χρειάζεται ειδική άδεια. Ακόμα, ιδιαίτερα διαδεδομένη τον 21^ο αιώνα είναι η φοιτητική μετανάστευση, όπου οι φοιτητές παραμένουν στη χώρα που σπούδασαν για να εργαστούν.

Η κοινωνική μετανάστευση διαμορφώνεται από τους οικογενειακούς δεσμούς που δημιουργούνται, όπου μεταναστεύει ένα μέλος της οικογένειας και μόλις διαμορφώσει ένα ασφαλές οικογενειακό περιβάλλον ακολουθεί και η υπόλοιπη οικογένεια. Τα δίκτυα της οικονομικής και κοινωνικής μετανάστευσης διαμορφώθηκαν από τα κράτη και τις νομοθεσίες τους, ενώ η προσφυγική μετανάστευση δημιουργήθηκε από το διεθνές δίκαιο και από τα δικαιώματα που έθεσε για να προστατέψει τους ανθρώπους που βρίσκονταν σε κίνδυνο αφού αφορά την αναγκαστική μετακίνηση του πληθυσμού από το κράτος στο οποίο κινδυνεύει η ζωή τους και η σωματική τους ακεραιότητα.

Μετανάστης θεωρείται ο άνθρωπος που επιλέγει να εγκαταλείψει τη χώρα του και να εγκατασταθεί σε μια άλλη, ενώ σύμφωνα με τη συνθήκη της Γενεύης τα άτομα που χρήζουν διεθνούς προστασίας αποτελούν νομική κατηγορία. Κατά κύριο λόγο, οι μετανάστες μετακινούνται αρκετά μέχρι να καταλήξουν στον τόπο που θα τους δώσει τις κατάλληλες ευκαιρίες για να βελτιώσουν τη ζωή τους και να αναζητήσουν την απαραίτητα ασφάλεια (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 2018).

Σύμφωνα με την Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες οι άνθρωποι που χρήζουν διεθνούς προστασίας είναι: οι πρόσφυγες, οι αιτούντες άσυλο, οι επαναπατριζόμενοι πρόσφυγες, οι ανιθαγενείς και οι εκτοπισμένοι πληθυσμοί κ.α. Η διάκριση που γίνεται ανάμεσα στον πρόσφυγα και τον αιτούντα άσυλο είναι ότι ο δεύτερος μετακινείται αρκετά μακριά από τη χώρα του για να του παρασχεθεί ανθρωπιστική βοήθεια, ενώ ο πρώτος μετακινείται σε γειτονική χώρα για να επιστρέψει πίσω μόλις σταματήσει ο κίνδυνος.

Το 2015 η Ελλάδα βίωνε οικονομικές και πολιτικές απειλές με την απειλή εξόδου από την Ευρωζώνη και από τη Συνθήκη του Σένγκεν εξαιτίας της μη επαρκούς φύλαξης των εξωτερικών συνόρων και ούτε είχε προβλεφθεί η μαζική είσοδος ανθρώπων από τις εμπόλεμες χώρες. Ήταν η αμέσως επόμενη λογική κίνηση, η μετακίνηση τους προς τα δυτικά.

1.2 Η ελληνική οικονομία και μετανάστευση πριν και μετά την κρίση

Όσο αναφορά τα οικονομικά στοιχεία των χωρών υποδοχής μεταναστών, έδειξε πως η μετανάστευση ενίσχυσε τα δημοσιονομικά δεδομένα τους με ταυτόχρονη ανάπτυξη του ρυθμού ΑΕΠ καθώς και αύξηση μισθών και ημερομισθίων. Στον ελλαδικό χώρο, σύμφωνα πάντα με έρευνες του ΟΗΕ, στην Ελλάδα του 2015 υπήρχαν περίπου 3,5 εκατομμύρια αλλοδαπών στο σύνολο των 11 εκατομμυρίων κατοίκων με ολοφάνερη οικονομική υποστήριξη των μεταναστών στο υπόλοιπο γενικό σύνολο του πληθυσμού σε σχέση με το ποσοστό που δεν επωφελείται [Μαρούκης Θ., 2010]. Η παρουσία μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού ενισχύει τις ήδη υπάρχουσες θέσεις εργασίας για τους Έλληνες ενώ η παρουσία του έχει θετικό πρόσημο στον ελληνικό βιομηχανικό κόσμο ενισχύοντας τον σε όλους τους τομείς του, αφού αποτελούν ισχυρό εργατικό δυναμικό ελλείπει συλλογικών συμβάσεων και υψηλών απαιτήσεων. Ακόμη οι μετανάστες βοηθούν τα επίπεδα μείωσης γήρανσης του πληθυσμού και κατ' επέκταση στην μείωση της υπογεννητικότητας και του πληθωρισμού από τα νέα παιδιά που γεννιούνται από μετανάστες γονείς [Βγενόπουλος Κ. Γ., Ταμβίσκου Φ., 1998].

Στην αντίπερα όχθη ακούγονται απόψεις πως η παρουσία μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού αύξησε τα ποσοστά ανεργίας των ντόπιων κυρίως σε ανειδίκευτα επαγγέλματα ή σε εκείνα με χαμηλά επίπεδα κάποιας εμπειρίας και εξειδίκευσης [Κοντιάδης Ξ., Παπαθεοδώρου Θ., 2007]. Επιπλέον η αύξηση των μεταναστευτικών ροών λέγεται πως επηρέασε αρνητικά τα κατώτερα λαϊκά στρώματα αλλά και το γεγονός έλλειψης απαιτήσεων από την πλευρά των μεταναστών, αύξησε τον ανταγωνισμό σε βάρος των ντόπιων που έπρεπε να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα όσο αναφορά τις απαιτήσεις των εργοδοτών οι οποίες είχαν αλλάξει [Κολοβός Ι., 2003].

Σύμφωνα με την έρευνα της κας Παπαδοπούλου Δ.(2009), από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν εξάγεται το συμπέρασμα πως ένας στους δέκα μετανάστες εργάζεται με πλήρες καθεστώς εργασίας ενώ το υπόλοιπο ποσοστό εργάζεται με μερικό ωράριο εργασίας. Σε συνέχεια από το μη νόμιμο μεταναστευτικό δυναμικό τέσσερεις στους δέκα εργάζονται πλήρως ενώ οι υπόλοιποι με μερική απασχόληση και κατ' επέκταση το 70,3% δηλώνει ευχαριστημένο από την εργασία τους στην Ελλάδα δείχνοντας ότι η εργασία αποτελεί βασικό πυλώνα επιβίωσης τους στην χώρα. Αντίθετα, για τους μετανάστες η ύπαρξη νόμιμης παρουσίας στην χώρα θεωρείται βασικό βέλος στην φαρέτρα τους προκειμένου να διεκδικήσουν μια θέση στην αγορά εργασίας.

Συμπερασματικά, η έρευνα έδειξε πως ανεξάρτητα από το βαθμό νομιμοποίησης τους, οι μετανάστες εργάζονται σε μερικής απασχόλησης δουλειές οι οποίες δεν είναι δηλωμένες. Επίσης υπάρχει ένα πανομοιότυπο μοντέλο εύρεσης και διατήρησης εργασίας από όλους σχεδόν τους μετανάστες ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα στην χώρα ή όχι. Στην πράξη φαίνεται πως το καθεστώς νομιμοποίησης τους βοηθά μόνο στο να κρατήσουν την δουλειά τους και να μπορέσουν σε δεύτερο βαθμό να προσαρμοστούν και να κοινωνικοποιηθούν στην χώρα [Παπαδοπούλου Δ., 2009]. Συνοψίζοντας η μετανάστευση βοηθά την οικονομία με φθηνά εργατικά χέρια χαμηλής εξειδίκευσης, στην ύπαρξη πολυπολιτισμικών στοιχείων στην κοινωνία και τέλος στην μείωση της υπογεννητικότητας και την μείωση γήρανσης του πληθυσμού [Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ. & Συμεωνάκη Μ., 2008].

Στα χρόνια της οικονομικής κρίσης η παρουσία των μεταναστών έχασε την δυναμική που είχε τα προηγούμενα χρόνια καθώς η επιδείνωση των δημοσιονομικών δεδομένων επισκίασε την λειτουργία του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού. Οι μετανάστες στα πλαίσια αύξησης της ανεργίας και των μισθολογικών απολαβών έπρεπε να προσαρμοστούν σε αυτές τις νέες συνθήκες, στις οποίες έπρεπε να δείξουν μεγαλύτερη ευελιξία στις εργασιακές τους απαιτήσεις. Η δυνατότητα προσαρμογής των μεταναστών στα νέα οικονομικά δεδομένα βοήθησε στην ενίσχυση κάποιων πτυχών της οικονομίας για παράδειγμα το εξαγωγικό εμπόριο (Σταύρος Ζωγραφάκης, Χαράλαμπος Κασίμης, 2012).

Τις δεκαετίες του 1990 και 2000 παρατηρείται μια αύξηση των θέσεων εργασίας και μια κινητικότητα του εργατικού δυναμικού λόγω της άφιξης χιλιάδων μεταναστών που κατά κύριο λόγο βρήκαν απασχόληση στον πρωτογενή τομέα μετατοπίζοντας το υπάρχον δυναμικό σε άλλες μορφές απασχόλησης π.χ. υπηρεσίες, χωρίς να παρατηρείται κάποιο είδος ανταγωνισμού με ταυτόχρονη αύξηση της ζήτησης και της προσφοράς θέσεων εργασίας. Υπήρξε σημαντική η παρουσία των εργαζομένων μεταναστών ως επικουρικό συμπλήρωμα αφού κάλυπταν κενά στον κομμάτι της απασχόλησης κυρίως στις κατασκευές και αγροτικό τομέα. Με τους μετανάστες αλβανικής υπηκοότητας να κατέχουν την πρώτη θέση μεταξύ άλλων.

Οι περιοχές που καταλάμβαναν οι μετανάστες ανά την ελληνική επικράτεια συνδέονταν άρρηκτα με τις θέσεις εργασίας που προσφέρονταν και τον τομέα απασχόλησης. Για παράδειγμα, όσο αναφορά τον αγροτικό τομέα οι μετανάστες βρίσκονταν σε περιοχές με πλούσια εδάφη και μεγάλες παραγωγές, ενώ αντίστοιχα όσο αναφορά τον κατασκευαστικό τομέα βρίσκονταν στα μεγάλα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.

Ωστόσο με την είσοδο της χώρας στην οικονομική κρίση από το 2009 και έπειτα η συνεχόμενη αύξηση των θέσεων εργασίας για τους μετανάστες πέρασε σε κατάσταση μείωσης με παράλληλη αύξηση των ποσοστών ανεργίας. Παρατηρείται επίσης αύξηση της μη νόμιμης εργασίας στο μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό καθώς και μείωση των ποσοστών απασχόλησης τους σε όλους τους τομείς με μόνη εξαίρεση τον πρωτογενή που απορροφά ακόμη τους περισσότερους μετανάστες με μια σχετική αύξηση (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2012).

Παράλληλα αυτήν την περίοδο παρατηρείται μείωση των ροών μεταναστών προς την χώρα συγκριτικά με το διάστημα πριν την οικονομική κρίση κυρίως εξαιτίας λόγω της αύξησης των ποσοστών ανεργίας στους μετανάστες αλλά και λόγω της πιο έντονης φύλαξης των συνόρων. Η εικόνα την περίοδο της κρίσης μεταφράζεται ως μια τεταμένη κατάσταση μισθολογικών μειώσεων στους μετανάστες και μια επιδείνωση των συνθηκών εργασίας τους ανεξάρτητα από το νομιμοποιητικό χαρακτήρα της απασχόλησης.

Η παρουσία συνολικά των μεταναστών στην ελληνική οικονομία κρίνεται σημαντική με θετικό πρόσημο. Το μεταστατικό εργατικό δυναμικό συνέβαλε στα δημογραφικά δεδομένα της χώρας, στην αύξηση ζήτησης και προσφοράς στην απασχόληση, στην αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης του Α.Ε.Π αλλά την στήριξη των ασφαλιστικών ταμείων. Δεν είναι τυχαία τις τελευταίες δυο δεκαετίες η ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής στην χώρα από τα ποσοστά εργαζομένων που εργάζονται εκεί καλύπτοντας το κενό που δημιουργήθηκε από την μετακίνηση των Ελλήνων εργατών σε άλλους τομείς απασχόλησης. Επιπρόσθετα ακόμη και οι μη νόμιμοι μετανάστες είχαν θετικό πρόσημο στα οικονομικά δεδομένα, τόσο σε κάλυψη ανειδίκευτης εργασίας, εργατικής κινητικότητας, χαμηλών μισθολογικών απαιτήσεων αλλά και όσο στα θετικά αποτελέσματα από την πλευρά των εργοδοτών με την μη τήρηση της εργατικής νομοθεσίας.

Εν κατακλείδι, τις δεκαετίες των τεράστιων ροών μεταναστών στην χώρα έως και την περίοδο της οικονομικής κρίσης και έπειτα δεν παρουσιάσθηκε ρήξη μεταξύ μεταναστών και του ντόπιου πληθυσμού. Αντίθετα, η παρουσία τους λειτούργησε επικουρικά σε κενές θέσεις απασχόλησης όπου οι γηγενείς είχαν εγκαταλείψει και οι μετανάστες κάλυψαν με χαμηλότερους μισθούς και με λιγότερες εργασιακές απαιτήσεις [Παπαδοπούλου Δ. , Μπάγκαβος Χ., 2003].

1.3 Ένταξη Μεταναστών

Σύμφωνα με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου με τον όρο «ένταξη» περιγράφεται «μια ομαδική ή ατομική διαδικασία κατά την οποία πραγματοποιείται μια προσπάθεια προσαρμογής σε μια νέα χώρα των μεταναστών/ μεταναστριών, των αιτούντων/ αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας». Η ένταξη όλων των παραπάνω αποτελεί κορμό για την μεταναστευτική και την ευρύτερη κοινωνική πολιτική ενός κράτους όσο αναφορά τα πληθυσμιακά δεδομένα του. Ο βαθμός ένταξης και γενικότερα η επανένταξη στην κοινωνία εξαρτάται άμεσα από το θετικό πρόσημο που μπορεί να προσδώσουν οι πολιτικοί φορείς της μετανάστευσης. Η διαδικασία ενσωμάτωσης στον κοινωνικό ιστό είναι μια ποικιλόμορφη διαδικασία κατά την οποία σε πρώτο στάδιο ο πληθυσμός αυτός προσπαθεί να αποκτήσει στέγη, πρόσβαση σε υγεία και κοινωνική περίθαλψη, ασφάλιση και επαγγελματικές προοπτικές σε αυτό το νέο περιβάλλον. Σε δεύτερο στάδιο, τα βασικά γνώρισμα είναι η σταδιακή προσαρμογή με στάσεις και συμπεριφορές από την μεριά της χώρας που υποδέχεται που φτάνει στο σημείο του επαναπροσδιορισμού της πολιτισμικής ταυτότητας, του τρόπου ζωής, τις μορφές των οικογενειακών και των κοινωνικών σχέσεων καθώς και η ενασχόληση με τα κοινά και τον πολιτικό κόσμο της χώρας υποδοχής (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2019).

Όσο αναφορά το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα η προτεραιότητα δόθηκε με την σύσταση της «Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής» με τον Ν.3907/2011 και υπαγόταν στο Υπουργείο Προστασίας του πολίτη όπου μετονομάστηκε σύμφωνα με τον Ν.4375/2016 σε «Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης» όπου ανήκει στο Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης. Στην διάρκεια του χρόνου από το 2000 έως και σήμερα το φαινόμενο της μετανάστευσης χάραξε μια ανοδική πορεία με την αντίστοιχη ανάπτυξη των υποδομών που ήταν απαραίτητοι για την ένταξη των μεταναστών στα ελληνικά δεδομένα. Σημείο καμπής αποτέλεσε το έτος 2014 και έπειτα όπου με την ραγδαία αύξηση των μεταναστευτικών ροών κρίθηκε επιτακτική ανάγκη η μετονομασία των Γενικών Γραμματειών του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης σε Γ.Γ Μεταναστευτικής Πολιτικής. Σε συνέχεια υπήρξε η συγκρότηση της Γενικής Γραμματείας Υποδοχής με διακριτό ρόλο την υποδοχή και ταυτοποίηση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών. Τα παραπάνω ήταν αποτέλεσμα της κοινής δήλωσης Ε.Ε και Τουρκίας όπου στις 18 Μαρτίου 2016 η Τουρκία αναγνωρίστηκε ως «ασφαλή τρίτη χώρα» από την Ε.Ε σύμφωνα με την οποία όσοι άνθρωποι κατέφθαναν στα ελληνικά νησιά και κατόπιν ελέγχων δεν πληρούσαν τα κριτήρια χορήγησης ασύλου έπρεπε να μεταφερθούν στην προηγούμενη ασφαλή χώρα δηλαδή την Τουρκία. Στις 4 Νοεμβρίου 2016 με το Π.Δ 123 δημιουργήθηκε το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής που στην συνέχεια με το Π.Δ 81/2019 συγχωνευτήκαν το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής σε Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη όπου τον Ιανουάριο του 2020 με το Π.Δ 4/2020 συστάθηκε το Υπουργείο

Μετανάστευσης και Ασύλου συγχωνεύοντας όλες τις υπηρεσίες Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2019).

1.4 Μετανάστευση και γήρανση ως προκλήσεις του 21ου αιώνα

Η πληθυσμιακή γήρανση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία όχι μόνο δημογραφική, αλλά κυρίως κοινωνική και οικονομική πρόκληση για τις επόμενες δεκαετίες και τον 21^ο αιώνα. Είναι γνωστό πως ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα του ανθρώπου τον προηγούμενο αιώνα ήταν η επιτυχία του να επιμηκύνει το προσδόκιμο της ίδιας του της ζωής. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η οικονομική πρόοδος που επήλθε είχε ως βάση κυρίως την νεανική δομή του πληθυσμού και τις συνθήκες που ήταν ευνοϊκές. Ωστόσο, ο συνδυασμός αυτός μπορεί να επιφυλάσσει αρκετούς κινδύνους τόσο σε οικονομικό, όσο και κοινωνικό επίπεδο, αφού η επιμήκυνση του ορίου ζωής παρουσιάζεται συχνά ως ένα εμπόδιο στην μελλοντική ευημερία των ατόμων. Η γήρανση αυτή οφείλεται να επισημανθεί πως δεν προήλθε μόνο από την ιατρική πρόοδο και την αύξηση του προσδόκιμου ζωής των ανθρώπων, αλλά επίσης και με την πλέον συνεχιζόμενη μείωση της γεννητικότητας σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο εξίσου. Επομένως, γίνεται κατανοητό πως οι δημογραφικοί δείκτες φαίνεται να επηρεάζονται από παραπάνω παράγοντες, οι οποίοι σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να αγνοηθούν. Αυτό που είναι βέβαιο είναι πως ανεξαρτήτως ποικίλων δημογραφικών προβολών, αλλαγές θα υπάρξουν στις σχέσεις ανάμεσα στις πληθυσμιακές ομάδες και οι δείκτες εξάρτησης θα επηρεαστούν ανεξαρτήτου των υποθέσεων που μπορεί να προκύπτουν από διάφορες μελέτες. Αυτό που δεν θα πρέπει να λησμονείται είναι ότι τα στοιχεία αυτά είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα και διαθέτουν έναν δυναμικό χαρακτήρα, πράγμα που έχει οδηγήσει διάφορες προβολές είτε σε υποτίμηση είτε υπερεκτίμηση του μελλοντικού μεγέθους του πληθυσμού (Seabrook J., 2003). Από την μία πλευρά, είναι οι απαισιόδοξοι, οι οποίοι αναφέρουν πως η ανταγωνιστικότητα του καπιταλιστικού συστήματος σε συνδυασμό με την επισφάλεια των μεγαλύτερων ηλικιακών ομάδων στην αγορά εργασίας θα δημιουργήσουν προβλήματα που θα αφορούν στην επάρκεια των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Από την άλλη πλευρά, οι αισιόδοξοι υποστηρίζουν πως λόγω του «παρελθόντος» των ευρωπαϊκών κρατών στην διαχείριση κρίσεων μέσω του ίδιου του κράτους, θα δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για να «έλθουν» στην επιφάνεια οι καινοτόμες ιδέες, δίχως να χάνεται το στίγμα της δομής του συνταξιοδοτικού συστήματος και πρόνοιας. Τέλος, χρήσιμο θα ήταν να ειπωθεί πως οι αλλαγές αυτές δεν αντικατοπτρίζονται μόνο σε ατομικό, αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο. Για παράδειγμα, ένας πιο γερασμένος πληθυσμός είναι πιο συντηρητικός και υπόκειται σε πολύ λιγότερες αλλαγές σε σχέση με έναν πιο νεαρό πληθυσμό κι έρχεται αντιμέτωπο με περισσότερες προκλήσεις (Tragaki A., 2014). Συμπερασματικά, «βραδεία ή αρνητική οικονομική ανάπτυξη, συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού, χαμηλή παραγωγικότητα, διαρκώς αυξανόμενες δημοσιονομικές δαπάνες,

κυρίως λόγω της αύξησης των δαπανών σύνταξης, μακροχρόνιας φροντίδας και υγειονομικής περίθαλψης» (EPC, 2003) είναι μερικές από τις προκλήσεις που καλούνται οι επόμενες γενιές να αντιμετωπίσουν.

Επιπρόσθετα, μια από τις προκλήσεις που καλούνται να ανταπεξέλθουν τα κράτη στον 21^ο αιώνα και πιο συγκεκριμένα τις επόμενες δεκαετίες είναι αυτή των αυξανόμενων πληθυσμιακών μετακινήσεων. Είναι σίγουρο πως οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές και οι εμφύλιες συγκρούσεις που μπορεί να επικρατούν σε διάφορες περιοχές του πλανήτη μπορούν να συμβάλλουν σε αυτόν και πλέον νέες μελέτες δείχνουν πως ένας παράγοντας που θα επηρεάζει την μετακίνηση των ατόμων είναι το περιβάλλον. Είναι κοινά αποδεκτό από την επιστημονική κοινότητα πως η συνεχιζόμενη εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στην στάθμη του νερού, σε περιόδους ξηρασίας και πλημμύρες. Τα τελευταία χρόνια, μάλιστα, το επιστημονικό ενδιαφέρον έχει στραφεί στην σχέση μεταξύ του κλίματος και του χώρου κατανομής του ανθρώπινου πληθυσμού. Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό πως, αν οι περιβαλλοντικές αλλαγές συνεχίσουν να έχουν δυναμικό ρυθμό και δημιουργούν περαιτέρω επιπτώσεις στο κλίμα, τότε αυτό θα έχει εξίσου συνέπειες και στον ίδιο τον άνθρωπο. Πιο απλά, οι συνέπειες αυτές θα έχουν ως αντίκτυπο την μείωση των σοδειών, εκτενέστερες περιόδους ξηρασίας και μείωση πόσιμου νερού, γεγονότα που θα οδηγήσουν τους ανθρώπους να μετακινηθούν σε άλλες περιοχές. Παρ' όλα αυτά, οι μελέτες που αφορούν την μετανάστευση των ατόμων λόγω της κλιματικής αλλαγής είναι ελάχιστες (Brown O., 2008). Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί πως υφίσταντο δύο κατηγορίες υποκειμένων μελέτης. Η μία κατηγορία έγκειται σε εκείνους τους ανθρώπους που εγκαθίστανται σε άλλες περιοχές λόγω καταστροφών (π.χ. τυφώνας, πλημμύρες), η επιβίωση τους καθίσταται δύσκολη, ωστόσο όταν το επιτρέψουν οι συνθήκες επιστρέφουν στον τόπο τους. Η άλλη κατηγορία έγκειται σε κλιματικούς παράγοντες, όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη ή η αύξηση της στάθμης του νερού, παράγοντες που ωθούν τους ανθρώπους σε μετακινήσεις και συνήθως οι συνθήκες αυτές είναι μη αναστρέψιμες. Ωστόσο, υπάρχει και η αντίθετη οπτική πάνω στο ζήτημα, όπου μέσω της κλιματικής αλλαγής και των συνεπειών της, θα επεκταθούν οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις και κατά συνέπεια οι σοδείες και οι άνθρωποι θα προσπαθήσουν να το εκμεταλλευτούν (IPCC, 2007). Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, καθίσταται σαφές πως η κλιματική αλλαγή είναι μια πραγματικότητα και για πολλούς μη αναστρέψιμη. Εφόσον η δυναμική της συνεχίσει να επεκτείνεται, τότε οι κοινωνικές κι οικονομικές συνέπειες θα είναι ποικίλες και φαίνεται πως οι μετακινήσεις ανθρώπων είτε είναι ακούσιες είτε εκούσιες θα είναι μία από αυτές. Συνεπώς, κρίνεται απαραίτητο πως όσο το φαινόμενο αυτό σε συνδυασμό με τις συνέπειες του συνεχίσει να εξελίσσεται με τον ίδιο ρυθμό, οι πολιτικές δράσεις θα πρέπει να είναι άμεσες κι αποτελεσματικές. Με άλλα λόγια, τα κράτη οφείλουν να λάβουν τις κατάλληλες αποφάσεις τόσο για το όφελος των ατόμων, αλλά και του ίδιου του περιβάλλοντος. Αποφάσεις που θα είναι προσαρμοστικές στις καινούριες συνθήκες και θα προωθούν την ενότητα και την δικτύωση των κρατών σε διεθνές επίπεδο (Τραγάκη Α., 2010).

Οι πληθυσμιακές αλλαγές σε ένα μακροπρόθεσμο επίπεδο σχετίζονται με την με τα επίπεδα γονιμότητας, θνησιμότητας και την παρατηρούμενη μετανάστευση, με την περίπτωση των χωρών του Νότου να υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που διαφοροποίησαν την διαδικασία υπολογισμού των δεικτών αυτών. Παραδείγματος χάριν, ως το 1947 στην Ελλάδα υπήρξαν διάφορες γεωγραφικές αλλαγές με την προσάρτηση διάφορων εδαφών, έτσι ώστε οι πληθυσμιακές αλλαγές να είναι συχνές κι αυτό να αποτελεί ως μια περαιτέρω συνιστώσα στους ήδη τρεις προαναφερθέντες παράγοντες. Επιπλέον, οφείλεται να καταστεί σαφές πως η μετανάστευση έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα. Μπορεί πλέον ο όρος αυτός να είναι συνυφασμένος με την παράνομη εισροή διαφορετικής εθνικότητας ατόμων, ως φαινόμενο, όμως, αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα αν ενταχθούν τα προσφυγικά ρεύματα, αλλά ακόμη και την εκροή πολιτών σε χώρες του εξωτερικού, με συνέπεια η αποτύπωση του πληθυσμού να συναντά δυσκολίες. Ο τρίτος και τελευταίος παράγοντας σχετίζεται με τα κολλήματα που μπορεί να υπάρξουν στον υπολογισμό της γονιμότητας και της θνησιμότητας. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να ειπωθεί πως ο υπολογισμός τους θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ελλιπής κι ανακριβής κι επίσης όσο φτάνουμε προς τις μεταπολεμικές δεκαετίες, τα νούμερα που έχουν αποτυπωθεί θεωρούνται ως ένα βαθμό αναξιόπιστα (Μιχαλοπούλου Κ., 2004).

Επομένως, συμπεραίνεται πως οι σχέσεις μεταξύ της αγοράς εργασίας και των δημογραφικών αλλαγών αποτυπώνονται στο εργατικό δυναμικό. Μάλιστα, το φύλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο είναι κάποιοι από τους δείκτες που επηρεάζουν την «δυναμική» του ενεργού εργατικού δυναμικού κι επιπλέον οι δύσκολες συνθήκες που επικρατούν στην αγορά εργασίας να οδηγούν όλο και περισσότερο τους εργαζομένους σε μια πρόωπη συνταξιοδότηση. Από την άλλη μεριά, τις τελευταίες δεκαετίες το επιστημονικό ενδιαφέρον έχει στραφεί στην δημογραφική γήρανση. Αυτό οφείλεται στην στενή σχέση που υφίσταται μεταξύ της ηλικίας και της συνταξιοδότησης, γεγονός που δίνει ενδιαφέρον στις πληθυσμιακές μεταβολές που προκύπτουν

2. Μετανάστευση και η νόσος του COVID 19

Την τελευταία εικοσαετία έχουν σημειωθεί μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών μέσα στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. Τα κράτη μέλη της Ε.Ε. υποδέχονται ολοένα περισσότερους μετανάστες είτε από ολόκληρο τον κόσμο είτε επειδή μεταναστεύουν εντός των ευρωπαϊκών χωρών (Goldin, Cameron&Balarajan, 2013). Η μετανάστευση λειτουργεί ως η κύρια παράμετρος της δημογραφικής ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση όπου έχει συνέπειες στην οικονομία και την αγορά εργασίας (Vogler M., Rotte R., 2000).

Η ξαφνική εμφάνιση της πανδημίας του COVID 19 δοκίμασε την ανταπόκριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε πολλές παραμέτρους (Beaucillon C., 2020). Αρχικά, το κλείσιμο των συνόρων είχε άμεσο αντίκτυπο στους αιτούντες άσυλο κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Αυτοί που επηρεάζονται περισσότερο όταν προκύπτουν θέματα στα εξωτερικά σύνορα είναι οι αιτούντες άσυλο, δηλαδή τα ευάλωτα άτομα όπου η πανδημία επιδείνωσε την κατάσταση αυτή αφού άλλαξε τις πολιτικές προτεραιότητες για να διασφαλίσει τη δημόσια υγεία.

Σε περιόδους που ξεσπά κρίση, όπως ήταν η πανδημία, το Διεθνές Δίκαιο υποχρεώνει τα κράτη να εξακολουθούν να τηρούν τα ανθρώπινα δικαιώματα εκτός αν υπάρχουν παρεκκλίσεις και πρέπει να κοινοποιούνται στις αρμόδιες διεθνείς αρχές (Υπατη Αρμοστέα για τους Πρόσφυγες, 2001). Κάποια κράτη της Ε.Ε. έχουν παρεκκλίνει επισήμως από τις υποχρεώσεις τους, σύμφωνα με την κατάσταση έκτακτης ανάγκης, ωστόσο τα περισσότερα έχουν επιλέξει να μην το κάνουν.

Μετά την εμφάνιση του ιού και της πανδημίας, τα περισσότερα κράτη μέλη της Ε.Ε. είχαν θεσπίσει περιορισμούς για τους υπηκόους τρίτων χωρών που διέρχονται από τα εξωτερικά τους σύνορα. Σε κάποιες περιπτώσεις τα κράτη μέλη της Ε.Ε. απαγόρευαν την είσοδο σε αιτούντες άσυλο (Ελλάδα, Ουγγαρία) ή σε άλλα τους επαναπροωθούσαν πίσω με σκάφη (Κύπρος, Ελλάδα). Ωστόσο, υπήρχαν και κάποια άλλα κράτη μέλη που έκλεισαν τα κέντρα άφιξης τους και περιόρισαν εξολοκλήρου την πρόσβαση σε αναζήτηση ασύλου. Έναν πιο ανθρώπινο χαρακτήρα έδειξαν χώρες όπως η Γερμανία και η Σουηδία όπου επιτρεπόταν η πρόσβαση για νέες αιτήσεις ασύλου αλλά και η είσοδος σε υπηκόους τρίτων χωρών προκειμένου να ζητήσουν άσυλο.

Μέσω των κατευθυντήριων γραμμών της Ε.Ε. για τα ζητήματα για τους αιτούντες άσυλο τονιζόταν ότι οι διεθνείς υποχρεώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 δεν πρέπει να επηρεαστούν. Ούτε τα κράτη να απαγορεύσουν το δικαίωμα τους να ζητούν άσυλο καθώς τα κράτη είναι υπεύθυνα για την διασφάλιση της προστασίας τους και την εκπλήρωση των αιτημάτων τους. Ένα ακόμα ζήτημα που είχε προκύψει από ορισμένες χώρες, όπως η Ελλάδα και η Ουγγαρία, ήταν η απόφαση τους για το κλείσιμο των συνόρων τους για τους μη υπηκόους «μέχρι νεωτέρας». Σε περιπτώσεις τέτοιων έκτακτων μέτρων περιορισμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

επιβάλλεται η συνεχής επανεξέταση για την εξακρίβωση της αναγκαιότητας και για τον χρονικό περιορισμό έτσι ώστε να μην γίνουν μόνιμα.

Η πανδημία του COVID-19 είναι πιθανό να φέρει την αύξηση της ζήτησης ασύλου και διεθνούς προστασίας και για αυτόν τον λόγο κρίθηκε απαραίτητο να θεσμοθετηθεί ένα νομικό πλαίσιο που να έχει τις απαντήσεις απέναντι στις κοινωνικές προκλήσεις. Η υποβολή αιτήσεων ασύλου στην Ε.Ε. το 2020 είχε πτώση 30% εξαιτίας της πανδημίας λόγω των πολιτικών που υιοθετήθηκαν στα εξωτερικά σύνορα της. Μολονότι υπήρξε ένας σχετικά μικρός αριθμός αιτήσεων, υπήρχαν μέτρα κοινωνικής απόστασης και ολικό κλείσιμο συνόρων υπήρξε σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης συσσώρευση περιπτώσεων ασύλου.

Η χάραξη πολιτικής για τα ζητήματα της στέγασης των υπηκόων τρίτων αποτελούσε μείζον πρόβλημα για τα ελληνικά δεδομένα ήδη από το 2015. Με αυτήν την κατεύθυνση όπως αναφέρουν οι Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, Νίκος Κουραχάνης και Ευθυμία Μακρίδου στην ανάλυση τους για τη διαχείριση της πανδημίας, η κατεύθυνση αυτή έδωσε έναν υπολειμματικό χαρακτήρα στις πολιτικές υγείας και στέγασης, στη διαχείριση δηλαδή ενός κοινωνικού ζητήματος με όρους ακραίας φτώχειας μέσω Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και προγραμμάτων έκτακτης ανάγκης.

Για τη συγκεκριμένη πανδημία αναδείχθηκε επιτακτική ανάγκη να ληφθούν υπόψη τρία χαρακτηριστικά ως παράμετροι, πρώτον ο αυξημένος κίνδυνος ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, έπειτα η κοινωνική ευαλωτότητα που ήταν εκτεθειμένοι και τέλος οι αντικειμενικές δυσκολίες πρόσβασης σε δομές υγειονομικής περίθαλψης. Η θνησιμότητα εμφανίζεται, μέσα από ιατρικές έρευνες, ως προς τα μεταδιδόμενα νοσήματα σε προσφυγικούς και μεταναστευτικούς πληθυσμούς σε αντίθεση με τους γηγενείς λόγω των αντικειμενικών δυσκολιών της πρόσβασης σε ιατρικές δομές περίθαλψης. Ο κύριος λόγος αυτού του γεγονότος αποδίδεται στα φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού, όπως η στεγαστική υπερπληρότητα και οι επιβλαβείς για την υγεία συνθήκες στέγασης.

ΜΕΡΟΣ 2^ο : Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1999-2021

3.1 Μεθοδολογία και δεδομένα

Το εργατικό δυναμικό ή αλλιώς ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός μιας χώρας αποτελείται από τους απασχολούμενους και τους ανέργους. Ουσιαστικά, το εργατικό δυναμικό εκφράζει τον αριθμό των ατόμων που επιθυμούν να απασχοληθούν. Κάποιοι βρίσκουν απασχόληση και είναι απασχολούμενοι και κάποιοι, ενώ το επιθυμούν, δεν βρίσκουν, και είναι άνεργοι. Τα άτομα που δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν να απασχοληθούν αποτελούν τον οικονομικά μη-ενεργό πληθυσμό ή απλά τον μη-ενεργό πληθυσμό ή αλλιώς τους άεργους. Ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας (συνήθως τα άτομα μεταξύ 15 και 64 ετών) αποτελείται από το σύνολο του εργατικού δυναμικού και του μη-ενεργού πληθυσμού, δηλαδή από τα άτομα που με αποκλειστικό κριτήριο την ηλικία τους θα μπορούσαν να απασχοληθούν. Το μέγεθος του εργατικού δυναμικού αποτελείται από δύο συνιστώσες: α) τη δημογραφική, η οποία αφορά στο μέγεθος και την σύνθεση (κατά ηλικία, φύλο, καθεστώς μετανάστευσης κ.λπ.) του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας και β) την κοινωνικο-οικονομική, η οποία αφορά στις ευκαιρίες απασχόλησης που προσφέρονται στα άτομα καθώς και στην επιθυμία τους να απασχοληθούν (Bagavos 2022). Η δεύτερη αυτή διάσταση αντικατοπτρίζεται σε αυτό που ονομάζουμε ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας ή στο εργατικό δυναμικό και το οποίο διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, τα καθεστώ μετανάστευσης κ.λπ.

Στην παρούσα ανάλυση επιχειρείται ένας ποσοτικός διαχωρισμός της δημογραφικής συνιστώσας και της συνιστώσας της συμμετοχής αναφορικά με την εξέλιξη του μεγέθους του εργατικού δυναμικού, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην διεθνή μετανάστευση (Bagavos 2022). Πιο συγκεκριμένα, εάν (E) εκφράζει το μέγεθος του εργατικού δυναμικού σε ένα έτος, (R) το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό και (P) τον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας τότε:

$$E = R \times P \quad (1)$$

Συνεπώς, η μεταβολή (Δ) του μεγέθους του εργατικού δυναμικού είναι:

$$\Delta E = \Delta(R \times P) \quad (2)$$

και άρα

$$\Delta E = P \times \Delta R + R \times \Delta P + \Delta R \times \Delta P \quad (3)$$

Όπου,

Px ΔR είναι η επίπτωση της συμμετοχής (συνιστώσα συμμετοχής),

Rx ΔP είναι η επίπτωση του πληθυσμού (δημογραφική συνιστώσα), και

ΔRx ΔP είναι η αλληλεπίδρασης συμμετοχής και πληθυσμού, η οποία είναι συνήθως αμελητέα.

Για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης εκτιμήθηκε η παραπάνω σχέση 3 με βάση το εργατικό δυναμικό ανά φύλο, ηλικιακή ομάδα και καθεστώς μετανάστευσης (μετανάστες vs. γηγενείς). Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία αφορούν κυρίως τη μετανάστευση.

Σε ότι αφορά στα δεδομένα, αυτά αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων της Eurostat (2002) και αφορούν στα ετήσια αποτελέσματα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού αναφορικά με το πληθυσμό κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα, χώρα γέννησης και εργασιακό καθεστώς για την Ελλάδα, τη Σουηδία και την Αυστρία την περίοδο 1999-2009 και 2009-2021. Η επιλογή των χωρών σχετίζεται με την ιδιαίτερη σημασία της μετανάστευσης ως παράγοντα διαμόρφωσης του εργατικού δυναμικού στις χώρες αυτές (Bagavos 2022).

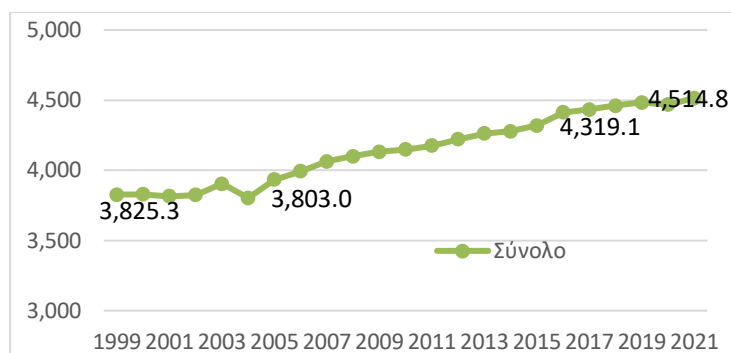
Η πιο σημαντική διάσταση μεταξύ των δημογραφικών μεταβολών και της αγοράς εργασίας παρατηρείται ότι είναι η εξέλιξη του εργατικού δυναμικού. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι το εργατικό δυναμικό είναι συνάρτηση του ποσοστού συμμετοχής των ατόμων στην αγορά εργασίας και του πληθυσμού σε ηλικία που τους επιτρέπει να εργάζονται.

Η περίοδος από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 μέχρι την έναρξη της κρίσης είχε ως κύριο χαρακτηριστικό την άνοδο του συνολικού ποσοστού συμμετοχής στην αγορά εργασίας και ιδίως για τις γυναίκες. Ακόμα, συμβάλλουν τα μέτρα για την ισότητα ανάμεσα στα δυο φύλα συμφιλιώνοντας την οικογενειακή και επαγγελματική ζωή σε κοινωνικοοικονομικές αλλαγές όπως η βελτίωση του εκπαιδευτικού επιπέδου των γυναικών, η μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα κτλ.

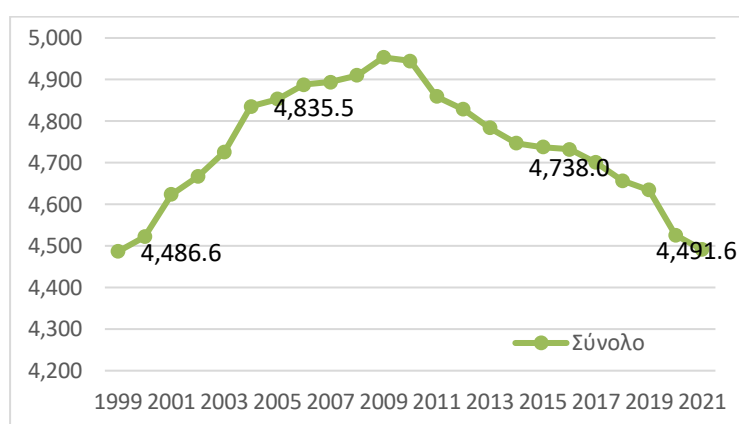
Το εργατικό δυναμικό μιας χώρας συναρτάται από τον γηγενή πληθυσμό της εκάστοτε χώρας και από τον μεταναστευτικό πληθυσμό που επιθυμεί να ενταχθεί στην αγορά εργασίας της χώρας όπου ζει. Τη τελευταία εικοσαετία έχουν προκύψει μεγάλες αλλαγές στη συμμετοχή του εργατικού δυναμικού που οφείλεται σε διάφορους λόγους που θα παρατεθούν αναλυτικά στη συνέχεια.

Αρχικά, είναι αξιοσημείωτο να παρατηρηθεί στο γενικό σύνολο πως ανήλθε η μεταβολή στις 3 χώρες από το 1999 έως το 2021, όπως μπορεί κανείς να παρατηρήσει στους παρακάτω πίνακες:

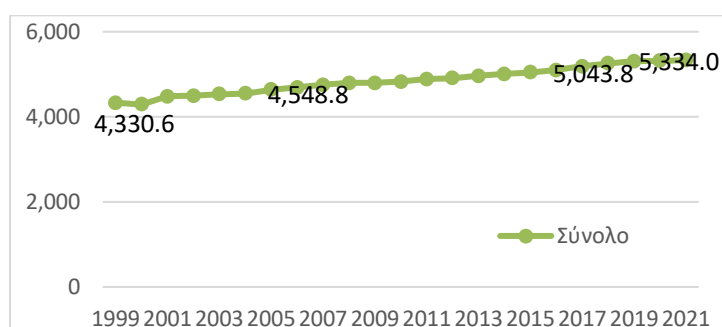
ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Εργατικό δυναμικό στην Αυστρία 1999-2021

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα 199-2021

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Εργατικό δυναμικό στην Σουηδία 1999-2021

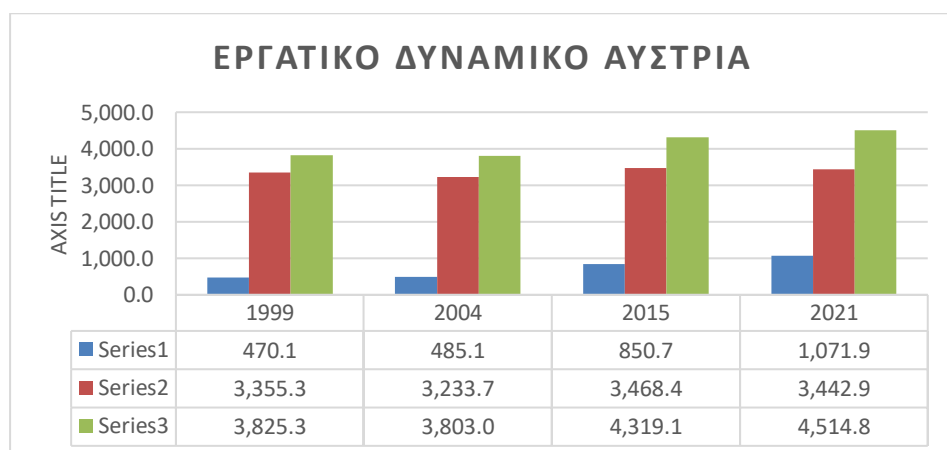
Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

Και στις τρεις χώρες η πορεία που ακολούθησε η ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού ήταν διαφορετική. Στην Αυστρία είχε μια σταθερή πορεία μέχρι το 2004 που είχε μια πτώση αλλά μετά από αυτό το σημείο ακολούθησε σταθερά ανοδική πορεία. Η Ελλάδα, από την άλλη είχε σταθερή άνοδο μέχρι το 2009 και έπειτα κάθε χρόνο παρατηρείται ολοένα και μεγαλύτερη μείωση στο εργατικό της δυναμικό. Τέλος, στη Σουηδία, μέσα στη διάρκεια της

εικοσαετίας που αναλύουμε αλλά και κατά τη διάρκεια της πανδημίας σημειώνεται σταθερή πορεία.

Πιο συγκεκριμένα, όπως παρατίθεται στον πίνακα 4, το μέγεθος του εργατικού δυναμικού(15-64) στην Αυστρία τη περίοδο από το 1999-2021 έχει ενδιαφέρον να την παρακολουθήσει κανείς καθώς στο σύνολο της φαίνεται ότι αυξάνεται σταδιακά και η αύξηση της φαίνεται ότι οφείλεται κυρίως στον μεταναστευτικό πληθυσμό αφού ο γηγενής πληθυσμός δεν μεταβάλλεται σημαντικά. Από την άλλη, οι μετανάστες διπλασιάζονται αφού φαίνεται ότι το 1999 ήταν 470 χιλιάδες ενώ το 2021 ανήλθαν σε 1,7 εκατομμύρια. Φυσικά, ο κύριος παράγοντας της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού οφείλεται στους γηγενείς που ανέρχονται ήδη στα 3 εκατομμύρια και παραμένουν σταθερά με μικρές μεταβολές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΑΥΣΤΡΙΑ 1999-2021

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

Από την άλλη, στην Ελλάδα η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού 15 έως 64 ετών είχε μεγάλες αυξομειώσεις κατά την διάρκεια αυτών των 20 ετών. Το 1999 τα άτομα από ξένες χώρες ανερχόταν σε 287 χιλιάδες, το 2004 σχεδόν διπλασιάστηκε σε 414 χιλιάδες παρέμεινε σταθερό το 2015 (462 χιλ.) και σημείωσε μείωση το 2021 σε 345 χιλιάδες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΕΛΛΑΔΑ 1999-2021

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

Τέλος, σε τελείως διαφορετικό σκηνικό η Σουηδία κατάφερε να διπλασιάσει τα άτομα που συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό είτε αφορά γηγενείς είτε τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Όπως φαίνεται, η Σουηδία κατάφερε αυτό που δεν κατάφεραν οι άλλες χώρες, να κρατήσει μια σταθερή πορεία χωρίς να υπάρχουν μειώσεις στην συμμετοχή του εργατικού δυναμικού. Οι μετανάστες που συμμετέχουν στη Σουηδία στη διάρκεια των 20 ετών διπλασιάζονται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΣΟΥΗΔΙΑ 1999-2021

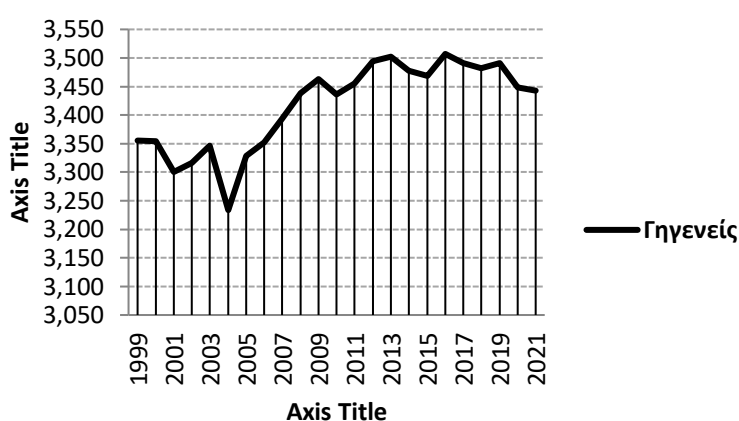

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

4.1 Αυστρία 1999-2021

Όπως είδαμε στον Πίνακα 1, η Αυστρία είχε μια σημαντική ανοδική πορεία κατά τη διάρκεια των χρόνων που αναλύουμε. Αξιοσημείωτο είναι όμως να παρατηρηθεί η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού όχι μόνο ως προς το γενικό σύνολο αλλά και του γηγενή και μεταναστευτικού πληθυσμού παρατηρώντας τις καμπύλες τους όπως παρατίθενται παρακάτω:

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 Εργατικό δυναμικό για τους γηγενείς 1999-2021

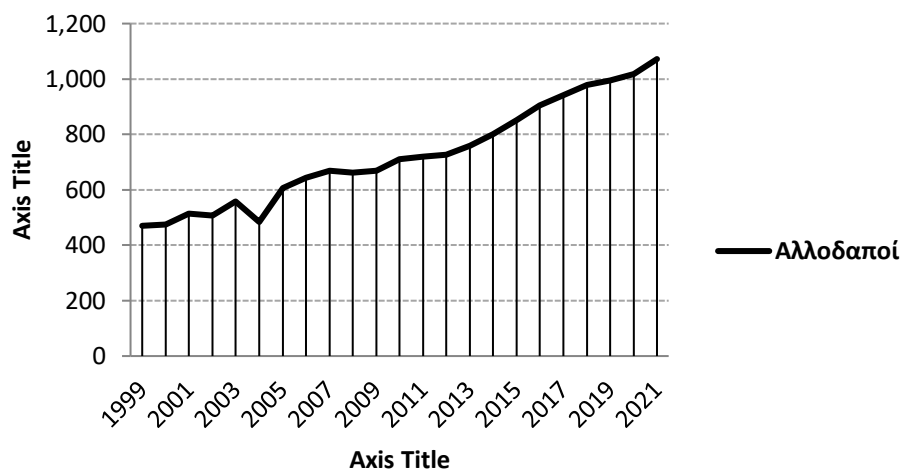

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

Για τους γηγενείς πέρα από τη πτώση που εμφανίστηκε το 2004, τις υπόλοιπες χρονιές υπήρχαν αυξομειώσεις οι οποίες ήταν όμως αμελητέες. Στους άντρες γηγενείς δεν παρατηρείται κάποια αλλαγή αφού οι τιμές είναι κυρίως ανοδικές και η συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας ανέβαινε συνεχώς. Στις γυναίκες σημειώνεται μείωση του πληθυσμού, ιδιαίτερα στην ηλικιακή ομάδα 25-54 ετών, αλλά η συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας παραμένει σταθερή.

Παρακάτω, στον Πίνακα παρατίθενται η καμπύλη για τον αλλοδαπό πληθυσμό της Αυστρίας. Από τον πίνακα παρατηρείται εύλογα πως η μοναδική πτώση που σημειώνεται είναι τη χρονιά του 2004 και έπειτα είχε μια ανοδική πορεία. Συνολικά, η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται και εδώ στην ηλικιακή ομάδα 25-54 ετών. Οι άντρες μετανάστες φαίνεται να έχουν μεγαλύτερα ποσοστά αύξησης του πληθυσμού τους και συμμετοχής τους στο εργατικό δυναμικό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 Εργατικό δυναμικό για τους αλλοδαπούς 1999-2021

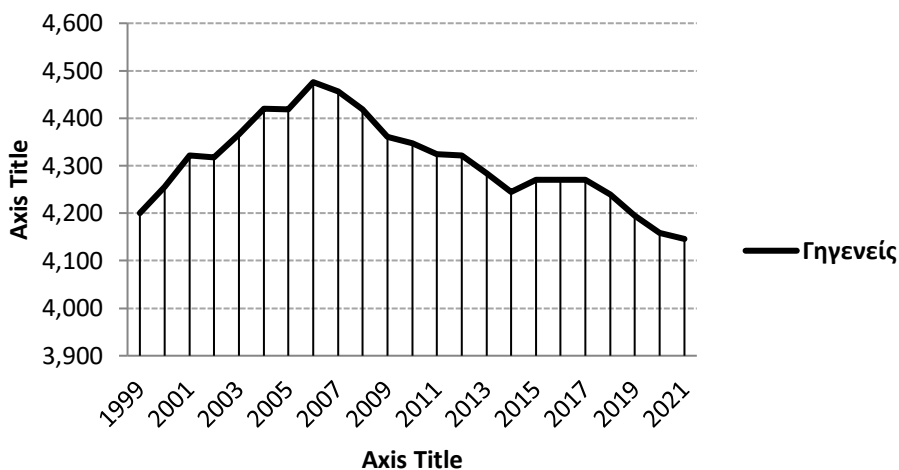
Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

4.2 Ελλάδα 1999-2021

Στην Ελλάδα παρατηρείται μια εντυπωσιακή άνοδος από το 1999 έως το 2010, όπου ξαφνικά με την οικονομική κρίση που είχε η χώρα δεν κατάφερε να ανακάμψει και τα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας του πληθυσμού μειωνόντουσαν συνεχώς. Δυστυχώς, αυτό δεν κατάφερε να βελτιωθεί κάπως αφού μόλις ολοκληρώθηκε η δεκαετία οικονομικής κρίσης, εμφανίστηκε η πανδημία του covid 19 και ο υποχρεωτικός εγκλεισμός στο σπίτι. Με τα μέτρα που πάρθηκαν τη διετία αυτή, ήταν ακόμα πιο ανέφικτο για τους μετανάστες η συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, αφού είχαν ανασταλεί όλες οι εργασίες.

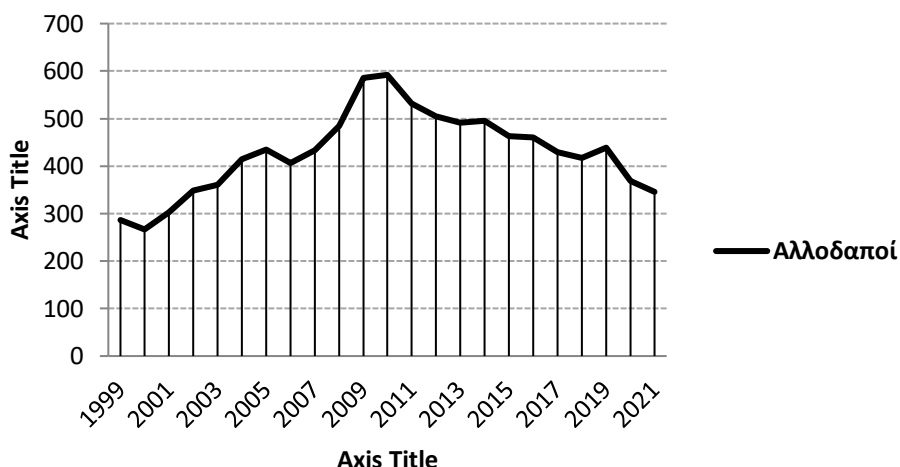
Όπως φαίνεται στον Πίνακα , μέχρι το 2010 σημειωνόταν αύξηση τόσο για τους γηγενείς όσο και για τους μετανάστες. Έπειτα, υπήρξε μια σταδιακή πτώση μέχρι την εμφάνιση της πανδημίας καθώς οι δείκτες ανεργίας στη χώρα αυξάνονταν συνεχώς. Για τους γηγενείς ωστόσο υπήρχαν κάποιες μεταβολές και πριν το 2010, όπως φαίνεται και από τον πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9 Εργατικό δυναμικό για τους γηγενείς 1999-2021

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 Εργατικό δυναμικό για τους αλλοδαπούς 1999-2021

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

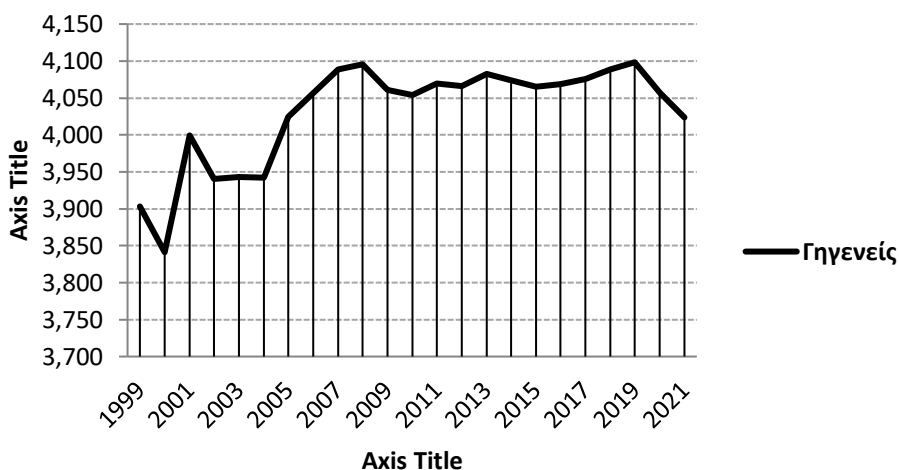
Συνολικά, από το 1999 έως το 2009, ο πληθυσμός και η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού αυξήθηκε 10,2% και οφείλεται 3,6% στους γηγενείς και 6,6% στους μετανάστες. Για τους τελευταίους φαίνεται ότι μεγαλύτερη συμμετοχή έχει η ηλικιακή ομάδα 25 ετών έως 54 ετών με 5,8% και όσον αφορά τα φύλα το μεγαλύτερο ποσοστό το έχουν οι άνδρες με 4,3% και 2,4% οι γυναίκες. Η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού αυξήθηκε μόνο για τους γηγενείς κατά 2,1% και αυτό οφείλεται στην αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών.

Από την άλλη, από το 2009 έως το 2021, το συνολικό ποσοστό μειώθηκε κατά 9,2% και αυτό οφειλόταν στους μετανάστες κατά 4,8% και στους γηγενείς κατά 4,3%. Η μείωση του μεταναστευτικού πληθυσμού οφειλόταν 3,7% για τους άνδρες και 1,2% για τις γυναίκες. Η ηλικιακή ομάδα που δέχθηκε τη μεγαλύτερη μείωση ήταν και πάλι η ομάδα 25-54 ετών και για αυτήν την χρονική περίοδο.

4.3 Σουηδία 1999-2021

Η Σουηδία, όπως φάνηκε στο πίνακα 3 που παρατέθηκε παραπάνω, ακολούθησε τη πιο σταθερή πορεία χωρίς παρεκκλίσεις. Οι τιμές της στη συμμετοχή του ενεργού πληθυσμού της ακολουθούν μια εξελικτική πορεία χωρίς να έχει πτώση. Ωστόσο, είναι αξιόλογο να παρατηρήσει κανείς πως ο γηγενής ενεργός πληθυσμός της Σουηδίας έχει μικρές αυξομειώσεις ανά τα χρόνια και για αυτόν τον λόγο μπορεί να παρατηρήσει κανείς από την καμπύλη που παρατίθεται το πόσο ανόμοια μεταβάλλεται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11 Εργατικό δυναμικό για τους γηγενείς 1999-2021

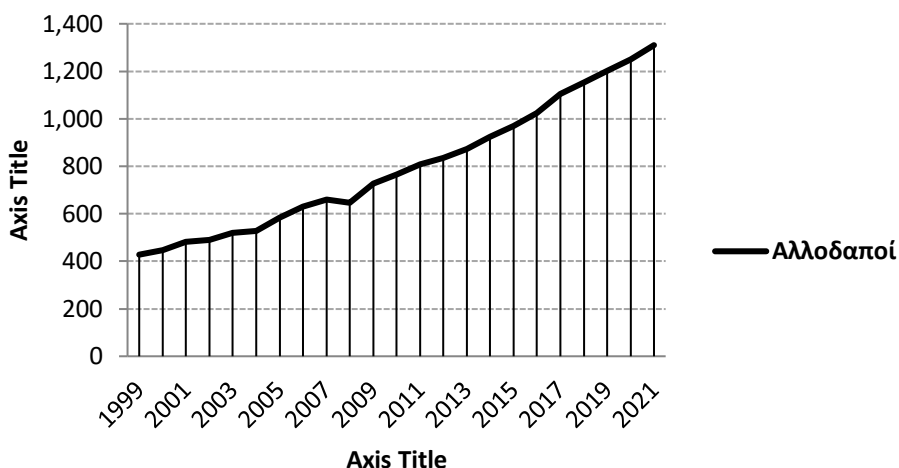
Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

Οι μετρήσεις ανά τα χρόνια σημειώνονται με πολύ μικρές διαφορές μεταξύ τους για τον γηγενή πληθυσμό. Πιο συγκεκριμένα, τα ενεργά άτομα της Σουηδίας ανέρχονταν σε 3.902,8 το 1999, 3.942,5 το 2004, 4.060,7 το 2009 και 4.023,9 το 2021. Θετικά παρουσιάζεται το γεγονός ότι κατάφεραν παρά τις κρίσεις να διατηρήσουν τον γηγενή πληθυσμό τους ενεργό και να αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού του.

Από την άλλη, η μεταναστευτική δύναμη της Σουηδίας είχε εντυπωσιακή άνοδο όλα αυτά τα χρόνια. Είναι αξιοσημείωτο πως κατά τη διάρκεια των ετών, ο αλλοδαπός ενεργός πληθυσμός της Σουηδίας ήταν 427,9 χιλ. και μέσα σε δέκα χρόνια είχε σχεδόν διπλασιαστεί (περίπου 728 χιλ.). Με τον ίδιο τρόπο από το 2009 μέχρι το 2021 είχε διπλασιαστεί σημαντικά σε 1.310,1 χιλ. Σε αυτό το σημείο μπορεί κανείς να διαπιστώσει πως ακόμα και όταν είχαν τα μέτρα για τη πανδημία του Covid-19, ο μεταναστευτικός της πληθυσμός

αυξανόταν. Ίσως σε αυτό να συμβάλλει πως η Σουηδία ήταν από τις λίγες χώρες που δεν είχαν νόμιμα υποχρεωτικό χαρακτήρα στα μέτρα για την εξάπλωση του κορονοϊού επειδή δεν το επέτρεπε το Σύνταγμά της.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12 Εργατικό δυναμικό για τους αλλοδαπούς 1999-2021

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat (2022)

Συνολικά, από το 1999 έως το 2009, στη Σουηδία αυξήθηκε ο πληθυσμός και η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού 10,6%, το οποίο οφείλεται σε 3,6% στους γηγενείς και 6,9% στους μετανάστες. Από τους μετανάστες σημειώνεται πως 3,7% ανήκει στους άνδρες και 3,3% στις γυναίκες και είναι αξιοσημείωτο ότι κυριαρχεί η ηλικιακή ομάδα 25-54 ετών με 5%, όπως φαίνεται και στον πίνακα του παραρτήματος.

Από την άλλη, από το 2009 έως το 2021, ο πληθυσμός και η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού αυξήθηκε κατά 11,4% και αυτό οφειλόταν μόνο για τους μετανάστες καθώς οι γηγενείς φανέρωσαν μείωση κατά 0,8%. Από το ποσοστό των μεταναστών (12,2%), το 9,6% οφειλόταν στην αύξηση του πληθυσμού ενώ η συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό αυξήθηκε 1,6%.

Συγκριτικά, από το 1999 έως το 2009 το εργατικό δυναμικό που είχε τη μεγαλύτερη δυναμική ήταν οι άνδρες γηγενείς ηλικίας 25 έως 54 ετών. Γενικότερα, αυτή η ηλικιακή ομάδα αποτελεί το δυνατό σημείο για τη Σουηδία καθώς σχεδόν όλο το εργατικό δυναμικό προέρχεται από την ηλικιακή ομάδα που προαναφέρθηκε. Σημαντική αύξηση είχε και η

ηλικιακή ομάδα των μεταναστών 55-64 ετών, οι οποίοι μέσα σε δέκα χρόνια αυξήθηκαν περίπου κατά 60 χιλιάδες (από 115 χιλ. σε 176 χιλιάδες).

Από την άλλη, το 2021 ανήλθε σε 1.310,1 χιλιάδες γεγονός που υποδηλώνει ότι η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού για τους μετανάστες διπλασιάστηκε και υπάρχουν πολιτικές ένταξης στην αγορά εργασίας. Από το 2009 έως το 2021 το σύνολο των μεταναστών αυξήθηκε σε 12,2%, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό άνηκε στην ηλικιακή ομάδα 25-54 ετών. Όσον αφορά το φύλο που κυριαρχεί δείχνει να έχει ανοδική τάση το φύλο των γυναικών.

Συμπεράσματα

Τα συστήματα υγείας παρουσιάστηκαν συνολικά ευάλωτα και εύθραυστα στην δίνη της πανδημίας του Covid 19. Η μετανάστευση, ειδικά σε έκτακτες συνθήκες, αποτελεί την πιο δύσκολη επιλογή για έναν άνθρωπο. Για την απόφαση αυτή, θα πρέπει να έχει λάβει υπόψη τα επίπεδα που τον αφορούν είτε ατομοκεντρικά είτε οικογενειοκεντρικά. Από τους πιο σημαντικούς παράγοντες είναι το δημογραφικό προφίλ και ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Χώρες υποδοχής που συγκεντρώνουν τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν επιλογή για ένταξη στην εκάστοτε αγορά εργασίας. Οι μετανάστες μετακινούνται αρκετά μέχρι να καταλήξουν στην χώρα που θα τους δώσει ευκαιρίες για να βελτιώσουν την ζωή τους.

Η παρουσία μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού μετά την οικονομική κρίση ενίσχυσε τον πρωτογενή τομέα και αποτέλεσε μια ισχυρή παρουσία στην ένταξη εργασίας. Ωστόσο, η αύξηση των μεταναστευτικών ροών δεν επηρέασε αρνητικά το εργατικό δυναμικό του ντόπιου πληθυσμού στην Ελλάδα. Γενικότερα, η συνολική παρουσία των μεταναστών στην ελληνική οικονομία είχε θετικό πρόσημο, καθώς κάλυψε κενές θέσεις εργασίας που προέκυψαν από την μετατόπιση των γηγενών σε άλλους τομείς απασχόλησης.

Η ένταξη των μεταναστών αποτελεί μια σύνθετη προσπάθεια προσαρμογής και μια διαδικασία ενσωμάτωσης στον κοινωνικό ιστό. Μια από τις προκλήσεις που θα κληθούν τα κράτη να αντιμετωπίσουν τις επόμενες δεκαετίες είναι αυτή των αυξανόμενων πληθυσμιακών μετακινήσεων. Η μετανάστευση παρουσιάζεται ως η κύρια παράμετρος της δημογραφικής ανάπτυξης με συνέπειες στην οικονομία και την αγορά εργασίας.

Η ξαφνική εμφάνιση της πανδημίας του Covid 19 και η ανάγκη άμεσης αντιμετώπισης της υγειονομικής κρίσης είχε άμεσο αντίκτυπο στις μεταναστευτικές ροές. Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, τα κράτη ήταν υποχρεωμένα να λάβουν μέτρα προστασίας για τους υπηκόους τρίτων χωρών και να μην παρεκκλίνουν από τις υποχρεώσεις τους. Παρόλα αυτά, τα περισσότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν ακολούθησαν τις οδηγίες με αποτέλεσμα την απαγόρευση εισόδου στους αιτούντες άσυλο. Ελάχιστες ήταν οι χώρες που επέδειξαν πιο ανθρώπινο χαρακτήρα.

Το εργατικό δυναμικό μιας χώρας αποτελείται από απασχολούμενους και ανέργους, ουσιαστικά τα άτομα που επιθυμούν να απασχοληθούν. Το μέγεθος του εργατικού δυναμικού μπορεί να αξιολογηθεί είτε δημογραφικά είτε κοινωνικό-οικονομικά. Στην δεύτερη

περίπτωση εφαρμόζεται αυτό που ονομάζουμε ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας με ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις στην ηλικία, το φύλο, την αιτία μετανάστευσης κλπ. Μέσα από τη βάση δεδομένων της Eurostat(2022) τα αποτελέσματα της έρευνας εργατικού δυναμικού έδειξαν την αλληλεπίδραση του πληθυσμού και του ποσοστού συμμετοχής εργατικού δυναμικού για την Ελλάδα, την Σουηδία και την Αυστρία την περίοδο 1999-2009 και 2009-2021.

Και στις τρεις χώρες το εργατικό δυναμικό αναπτύχθηκε διαφορετικά. Στην Αυστρία η σταθερότητα μέχρι το 2004 και έπειτα ακολούθησε σταθερά ανοδική πορεία. Στην Ελλάδα παρατηρείται μια σταθερή άνοδος μέχρι το 2009 και έπειτα μειώνεται όλο και περισσότερο. Τέλος, το ποσοστό συμμετοχής εργατικού δυναμικού στην Σουηδία παρουσιάζει σταθερά ανοδική πορεία που οφείλεται κατά κύριο λόγο στους μετανάστες. Ανάμεσα στους μετανάστες και τους γηγενείς σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης του ποσοστού συμμετοχής είχε η ολοένα αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών. Την τελευταία διετία με την εμφάνιση της υγειονομικής κρίσης επηρέασε αρνητικά την συμμετοχή στην αγορά εργασίας τόσο των μεταναστών όσο και των γηγενών όπως διαμορφώνεται από τους παραπάνω πίνακες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βγενόπουλος Κ. Γ., Ταμβίσκος Φ., (1998), Συνεδριακές Εκδηλώσεις ΕΚΕΜ, Πρόσφυγες και Μετανάστες στην Ελληνική Αγορά Εργασίας, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 17-91
2. Δ. Παπαδοπούλου, Χ. Μπάγκαβος, (2003) Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική
3. Κασίμης Χ, Παπαδόπουλος Α, (2012). *ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια
4. Κολοβός, Ι. (2003), Το Κουτί της Πανδώρας-Παράνομη Μετανάστευση και Νομιμοποίηση στην Ελλάδα, Εκδόσεις Πελασγός, σελ. 57-131
5. Μαρούκης Θ. (2010), Οικονομική Μετανάστευση στην Ελλάδα- Αγορά εργασίας και Κοινωνική Ένταξη, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 39-277
6. Μιχαλοπούλου, Κ. (2004). Στην αυτοκρατορία των ενδείξεων : η ιστορία της δειγματοληπτικής πρακτικής στην Ελλάδα. Αθήνα: Παπαζήσης
7. Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ. & Συμεωνάκη Μ., (επιμ.) (2008). Μετανάστευση και παροχή υπηρεσιών σε μετανάστες στην Ελλάδα.. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ
8. Παπαδοπούλου Δ., (2009), Η επίδραση της νόμιμης διαμονής στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα
9. Τραγάκη, Α. (2010). Κλιματική Αλλαγή και Μεταναστευτικές Πιέσεις, Ανασκόπηση της Βιβλιογραφίας. Γεωγραφίες, Τεύχος 17°.
10. Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2019. “ Κεφ 1.4 – Ένταξη Εννοιολογικό πλαίσιο” <http://www.opengov.gr/immigration/?p=796> ανακτήθηκε στις 15/12/22.
11. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 2001. “CCPR General Comment No. 29: Article 4: Derogations during a State of Emergency”

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) BEAUCILLON C., 2020. “*International and European Emergency Assistance to EU Members States in the Covid 19 Crisis: Why European Solidarity Is not Dead And What We Need to Make It both Happen And Last*”, in European Papers .
- 2) Γκόλντιν Ίαν, Τζεφρυ Κάμερον & Μίρα Μπαλαρατζάν, *Αυτοί δεν είναι σαν εμάς: Το παρελθόν και το μέλλον της μετανάστευσης*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο-Αθήνα, 2013, σ.93
- 3) Eurostat (2021) Database Population by Sex, age, country of birth and labor status
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_pgacws&lang=en
- 4) <https://www.unhcr.org/gr/wpcontent/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>
- 5) Vogler M., Rotte R. (2000), “The effects of development on migration: theoretical issues and new empirical evidence”, Journal of Population Economics.
- 6)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Table (% του εργατικού δυναμικού στην αρχή κάθε περιόδου)
Austria

	1999	2009		
	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Σύνολο	7,9	4,1	-0,2	11,8
Γηγενείς	0,3	4,5	0,0	4,8
Μετανάστες	7,6	-0,5	-0,2	7,0
Ανδρες	7,0	-0,1	0,0	6,9
Γυναίκες	0,9	4,1	-0,2	4,9
15-24	1,6	0,2	-0,1	1,7
25-54	5,4	1,7	-0,3	6,8
55-64	0,8	2,2	0,2	3,2

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Ανδρες	2,1	0,1	0,1	2,3
Γυναίκες	-1,8	4,4	-0,1	2,5

Αλλαδαπποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Ανδρες	4,8	-0,2	0,0	4,6
Γυναίκες	2,7	-0,3	-0,1	2,4

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	0,6	0,3	0,0	0,9
25-54	-0,4	2,3	-0,1	1,8
55-64	0,1	1,9	0,1	2,1

Αλλαδαπποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	1,0	-0,1	-0,1	0,8
25-54	5,8	-0,6	-0,2	5,0
55-64	0,7	0,3	0,2	1,1

Table (% του εργατικού δυναμικού στην αρχή κάθε περιόδου)
Austria

	2009	2021		
	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Σύνολο	8,2	6,0	2,2	16,4
Γηγενείς	-2,4	4,6	1,3	3,5
Μετανάστες	10,6	1,4	0,9	12,9
Ανδρες	9,6	1,7	1,1	12,3
Γυναίκες	-1,3	4,3	1,1	4,1
15-24	-1,0	-0,8	0,0	-1,7
25-54	5,3	2,8	0,4	8,5
55-64	3,9	4,0	1,7	9,6

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Ανδρες	2,9	0,6	0,4	3,9
Γυναίκες	-5,2	3,9	0,9	-0,4

Αλλαδαπποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Ανδρες	6,7	1,0	0,7	8,4
Γυναίκες	3,9	0,4	0,3	4,5

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
--	-----------	-----------	--------------------	--------

		στο εργατικό δυναμικό		
15-24	-1,2	-0,6	0,1	-1,8
25-54	-3,6	2,0	0,1	-1,6
55-64	2,5	3,2	1,1	6,8

Αλλαδαποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	0,2	-0,1	0,0	0,1
25-54	9,0	0,7	0,4	10,1
55-64	1,4	0,8	0,5	2,7

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Table (% του εργατικού δυναμικού στην αρχή κάθε περιόδου)
Greece

	1999	2009		
			Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση
	Πληθυσμός			Σύνολο
Σύνολο	7,2		2,1	10,2
Γηγενείς	0,6		2,1	3,6
Μετανάστες	6,6		0,0	6,6
Ανδρες	4,7		-1,5	3,6
Γυναίκες	2,5		3,6	6,6
15-24	-2,0		-3,3	-4,7
25-54	8,2		4,5	12,9
55-64	1,0		0,9	2,0

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Ανδρες	0,6	-1,6	0,4	-0,6
Γυναίκες	0,0	3,7	0,5	4,2

Αλλαδαποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
--	-----------	---------------------------	--------------------	--------

δυναμικό				
Άνδρες	4,2	0,0	0,1	4,3
Γυναίκες	2,4	-0,1	0,0	2,4

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	-2,6	-3,2	0,7	-5,1
25-54	2,5	4,5	0,2	7,1
55-64	0,8	0,8	0,0	1,6

Αλλαδαποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	0,6	-0,1	-0,1	0,4
25-54	5,8	0,0	0,0	5,8
55-64	0,3	0,1	0,1	0,5

Table (% του εργατικού δυναμικού στην αρχή κάθε περιόδου)
Greece

2009 2021

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Σύνολο	-10,5	0,5	0,9	-9,2
Γηγενείς	-6,1	1,6	0,1	-4,3
Μετανάστες	-4,5	-1,1	0,8	-4,8
Άνδρες	-6,0	-2,3	0,7	-7,6
Γυναίκες	-4,5	2,8	0,2	-1,6
15-24	-1,4	-2,3	0,6	-3,1
25-54	-10,2	0,1	0,1	-10,0
55-64	1,1	2,6	0,2	3,9

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Άνδρες	-2,7	-1,4	0,2	-3,9
Γυναίκες	-3,4	3,0	0,0	-0,4

Αλλαδαποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Ανδρες	-3,3	-0,9	0,6	-3,7
Γυναίκες	-1,2	-0,2	0,2	-1,2

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	-0,2	-1,7	0,1	-1,9
25-54	-6,5	0,6	-0,1	-5,9
55-64	0,6	2,6	0,2	3,5

Αλλαδαποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	-1,2	-0,6	0,5	-1,3
25-54	-3,8	-0,5	0,2	-4,0
55-64	0,5	0,0	0,0	0,4

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III

Table (% του εργατικού δυναμικού στην αρχή κάθε περιόδου)
Sweden

1999 2009

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Σύνολο	5,2	4,6	0,8	10,6
Γηγενείς	-0,1	3,5	0,2	3,6
Μετανάστες	5,3	1,1	0,6	6,9
Ανδρες	2,8	2,3	0,4	5,5
Γυναίκες	2,3	2,4	0,4	5,0
15-24	3,3	0,9	0,4	4,5
25-54	-2,0	2,6	0,1	0,8
55-64	3,9	1,1	0,3	5,3

Γηγενείς

--	--	--	--	--

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Άνδρες	0,2	1,6	0,1	1,9
Γυναίκες	-0,3	1,9	0,1	1,8

Αλλαδαποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Άνδρες	2,7	0,6	0,4	3,7
Γυναίκες	2,6	0,4	0,2	3,3

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	2,7	0,7	0,2	3,7
25-54	-6,0	2,0	-0,2	-4,2
55-64	3,2	0,8	0,2	4,1

Αλλαδαποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	0,5	0,2	0,1	0,8
25-54	4,1	0,6	0,3	5,0
55-64	0,7	0,3	0,2	1,2

Table (% του εργατικού δυναμικού στην αρχή κάθε περιόδου)
Sweden

	2009	2021		
	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Σύνολο	6,7	4,0	0,7	11,4
Γηγενείς	-3,0	2,4	-0,2	-0,8
Μετανάστες	9,6	1,6	0,9	12,2
Άνδρες	4,0	1,5	0,4	5,9
Γυναίκες	2,6	2,5	0,3	5,4

15-24	-0,8	0,6	0,1	-0,1
25-54	7,5	1,2	0,5	9,2
55-64	-0,1	2,2	0,2	2,3

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Ανδρες	-1,7	0,9	0,0	-0,8
Γυναίκες	-1,3	1,5	-0,1	0,1

Αλλαδαποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
Ανδρες	5,7	0,6	0,5	6,8
Γυναίκες	4,0	1,0	0,5	5,4

Γηγενείς

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	-2,3	0,4	-0,1	-2,0
25-54	0,4	0,4	0,0	0,8
55-64	-1,0	1,5	-0,1	0,4

Αλλαδαποί

	Πληθυσμός	Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό	Αλληλε- πίδραση	Σύνολο
15-24	1,5	0,2	0,2	1,9
25-54	7,2	0,8	0,5	8,4
55-64	0,9	0,7	0,3	1,9